

Uničevanje izvoznega potenciala IZUM-a pod pokroviteljstvom Direktorata za znanost na Ministrstvu za visoko šolstvo, znanost in inovacije

Na današnji dan pred petimi leti je vodilni avtor sistemov COBISS in SICRIS, pobudnik ustanovitve in dolgoletni direktor IZUM-a v Mariboru ter dolgoletni koordinator projekta COBISS.Net, Tomaž Seljak, na svoji takratni spletni strani objavil sestavek s šokantnim naslovom "*Pogubno upravljanje in vodenje IZUM-a*" ([vir](#)). Na njegovo razkritje težav IZUM-a in projekta COBISS.Net se je uredništvo portala+ prvič odzvalo slab mesec kasneje s člankom "*Kako se kadruje na Inštitutu informacijskih znanosti? Najboljša referenca je to, da imaš za svaka ministra Počivalška?!*" ([vir](#)), temu pa je v naslednjih letih sledilo še več člankov na temo IZUM-a in mreže COBISS.Net. In kje smo danes?

Piše: Tomaž Seljak

Foto: dostop.si

COBISS je vrhunski dosežek slovenskega znanja z izjemno izvozno komponento in vplivom na vlogo in ugled Slovenije v državah Zahodnega Balkana. A obenm je to tudi projekt, s katerim smo si že pripravili veliko priložnosti ...

Povzetek sestavka iz leta 2018 ([vir](#)) je še vedno aktualen:

"Usodo IZUM-a v Mariboru je skrojila kadrovska politika stranke SMC, zaposleni v IZUM-u pa dogajanje že dalj časa le opazujejo. Moja vizija razvoja mednarodnega regionalnega centra za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti, preko katerega bi bile v mrežo COBISS.Net dolgoročno povezane knjižnice v Sloveniji, državah Zahodnega Balkana in Bolgariji, je bila očitno utopija. Politike praviloma zanimajo le projekti, ki se začnejo ali končajo v njihovem mandatu. Za slovenske uporabnike je COBISS.SI nekaj samoumevnega, njihovih predstavnikov v Upravnem odboru IZUM-a pa ne zanima razvojno zaostajanje IZUM-a in ne, kako bo dolgoročno sledil tehnološkemu in družbenemu razvoju. COBISS je vrhunski dosežek slovenskega znanja z izjemno izvozno komponento in vplivom na vlogo in ugled Slovenije v državah Zahodnega Balkana. COBISS.Net je tudi edini projekt, s katerim lahko Slovenija v teh državah obdrži vodilno vlogo. Žal smo si v preteklih letih pripravili že toliko priložnosti, ugleda in zaupanja, da to ni več samoumevno, na kar nas partnerji v ciljnih državah že dolgo opozarjajo."

Usodo IZUM-a, Instituta informacijskih znanosti s sedežem v Mariboru, danes krojijo:

* direktor IZUM-a **Aleš Bošnjak**, ki za opravljanje navedene funkcije nima potrebnih kompetenc in se je na funkcijo direktorja leta 2017 povzpel le z referenco, da je tedanji gospodarski minister **Zdravko Počivalšek** njegov (bivši) svak (tj. nekdanji partner sestre njegove žene), sedaj pa prikriva razvojne težave IZUM-a in preusmerja dejavnost IZUM-a na projekte, za katere IZUM nima potrebnega znanja, a jih vodijo tisti, ki lahko vplivajo na njegov položaj,

* nezakonito sestavljen in za odločanje o strateških razvojnih vprašanjih IZUM-a strokovno nekompetenten **Upravni odbor** IZUM-a, ki ga (kot predstavnik ministrstva, pristojnega za raziskovalno dejavnost) vodi **Aleš Osrajnik**, bivši sekretar lokalnega mariborskega odbora **SMC**, ki zvesto podpira aktualnega direktorja IZUM-a in zavrača obravnavo ugotovitev in predlogov **Civilne iniciative za IZUM in COBISS.Net**,

* **Direktorat za znanost na Ministrstvu za visoko šolstvo, znanost in inovacije**, ki ga vodi generalni direktor **Tomaž Boh**, ki že leta ignorira opozorila o razgrajevanju razvojnega in izvoznega potenciala IZUM-a, opozorila o netransparentnem poslovanju IZUM-a in predloge za rešitev odprtih vprašanj, ter

* predsednik vlade **Robert Golob**, ki ne prepozna razlogov za odziv na pismo in predloge Civilne iniciative za rešitev strateških razvojnih vprašanj javnega zavoda IZUM in projekta COBISS.Net z dne 1. 6. 2022.

Dokumentarni film o IZUM-u

Televizija Slovenija je 8. februarja 2023 na drugem programu predvajala dokumentarni film *Od kartice do klika* ([vir](#)), posvečen 30-letnici obstoja Instituta informacijskih znanosti (IZUM) kot samostojnega javnega zavoda. Kot je bilo navedeno v napovedniku, naj bi film kronološko orisal "razvoj sistema COBISS, ki ga razvija in vzdržuje IZUM, ki je v zadnjem obdobju prevzel tudi vlogo upravitelja superračunalnika Vega". Dobra reklama za IZUM, a so avtorji filma in nekateri nastopajoči marsikaj pozabili, predstavili tendenciozno ali pa zavestno zamolčali, zato gre za dokaj neverodostojen prikaz "zgodbe o uspehu".

Po predvajanju filma sem po telefonu in e-pošti dobil veliko vprašanj, zakaj v navedenem filmu nisem nastopil kot pobudnik ustanovitve in dolgoletni direktor IZUM-a ter vodilni avtor sistemov **COBISS** in **SICRIS**. Povabilo izvršnega producenta filma **Boštjana Batiča** (predstavnik zaposlenih v Upravnem odboru IZUM-a) k sodelovanju pri pripravi filma sem maja 2022 odklonil iz treh razlogov, a bi bil dovolj eden:

(1) Še vedno velja sklep Upravnega odbora IZUM-a, s katerim sem bil leta 2017 (na predlog takratnega predsednika UO IZUM-a in člana SMC **Bruna Rednaka**) deložiran iz IZUM-a (s prepovedjo nadaljnje uporabe pisarne v IZUM-u in e-naslova pod domeno izum.si), ker sem v sobotni prilogi dnevnika *Večer* objavil članek z naslovom *IZUM in COBISS.Net brez perspektive?* ([vir](#)) in o tem obvestil pristojna ministrstva, nekatere poslance in člane UO IZUM-a z namenom, da spodbudim razpravo o aktualni problematiki.

(2) Aktualni direktor IZUM-a in predstavnik zaposlenih v UO IZUM-a ignorirata izpostavljene probleme in nasprotujeta predlogom Civilne iniciative za rešitev strateških razvojnih vprašanj javnega zavoda IZUM in projekta COBISS.Net (www.zacobiss.net), zmanipuliran Upravni odbor IZUM-a pa o tem ne želi razpravljati kljub zahtevi enega od predstavnikov ustanovitelja, da se direktor izjasni glede odprtih vprašanj in predlogov.

(3) K snemanju filma se je pristopilo brez predhodno sestavljenega scenarija in prepoznanih ključnih faktorjev vpliva na razvoj IZUM-a in uveljavitev COBISS-a v širši regiji današnje mreže COBISS.Net (**Slovenija, Albanija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Črna gora, Kosovo, Makedonija, Srbija in Hrvaška**).

Med drugim so avtorji filma pozabili na rojstni dan COBISS-a, brez katerega IZUM-a ne bi bilo ([vir](#)). Nekdanjo vizijo razvoja COBISS-a so predstavili tendenciozno in le z vidika izbire tehnologije in razvoja programske opreme, dejansko pa sta bili ključni uveljavitev sistema vzajemne katalogizacije z združenim vodenjem knjižničnih katalogov in bibliografij raziskovalcev ter organizacijska zasnova nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov z definirano vlogo nacionalnih COBISS centrov v nacionalnih knjižnicah. Po tem in ne po programski opremi se COBISS razlikuje od sistemov drugih ponudnikov knjižničnih aplikacij.

Glede na to je nerazumljiva tudi obširna predstavitev interesa splošne knjižnice v **Koprivnici** na Hrvaškem za uporabo programske opreme COBISS brez upoštevanja izvirnega organizacijskega modela sistema COBISS. Kot je pojasnil direktor IZUM-a na seji Upravnega odbora IZUM-a, naj bi naloge nacionalnega

COBISS centra v primeru Hrvaške prevzela kar omenjena knjižnica, kar pa pomeni popolno degradacijo sistema COBISS. Moj dolgoletni sodelavec in pomočnik direktorja IZUM-a, ki letos odhaja v pokoj, **Branko Zebec**, je ob koncu filma izpostavil svoje videnje svetle prihodnosti IZUM-a z dobrimi *"temelji za nove storitve in čisto nov razvoj"*. Če je pri tem imel v mislih prostore in opremo, se z njim strinjam, nerešena vprašanja statusa in kadrovskega razvoja, upravljanja in vodenja ter širitve mreže COBISS.Net pa ne kažejo na svetlo prihodnost IZUM-a. Vsi problemi, ki sem jih leta 2017 izpostavil v članku *IZUM in COBISS.Net brez perspektive?* in so bili leta 2019 razlog za ustanovitev Civilne iniciative za IZUM in COBISS.Net, so namreč še vedno odprti, razgrajevanje razvojnega in izvoznega potenciala IZUM-a pa se nadaljuje.

Onemogočanje kadrovskega razvoja IZUM-a

Zaradi pričakovane širitve mreže COBISS.Net je IZUM leta 2010 načrtoval povečanje števila zaposlenih s 110 na 150 v 5–10 letih. To je bil tudi ključni razlog, da je v naslednjih letih pridobil evropska sredstva za razširitev prostorskih in tehnoloških zmogljivosti (izgradnja prizidka k obstoječi stavbi ter novega podzemnega računalniškega centra in garaž). **Ministrstvo za javno upravo** je leta 2010 IZUM-u odobrilo povečanje števila zaposlenih na 118 in konec leta 2011 je imel IZUM 117 zaposlenih, pod prisilo **Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport** pa se je do konca leta 2015 število zmanjšalo na 110. Sledila je ponovna rast števila zaposlenih do 118 konec leta 2022, ko je IZUM končno zapolnil odobreno kvoto zaposlitev iz leta 2010.

Medtem pa je bil računalniški center IZUM-a zapolnjen s superračunalnikom, za katerega skrbi 5-članska ekipa (en prerazporejen in 4 nove zaposlitve), 5 sodelavcev dela na projektu **E-Torba**, ki ga vodi novo **Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje**, ena sodelavka pa je obremenjena s katalogizacijo za šolske knjižnice ... To pomeni, da so danes (tudi zaradi nekaterih nepremišljenih preusmeritev na druge projekte) kadrovske zmogljivosti IZUM-a, ki so vezane na osnovno dejavnost (COBISS, SICRIS/E-CRIS in COBISS.Net), manjše od tistih iz leta 2010, povprečna starost sodelavcev pa se je z 42 dvignila na 55 let.

Vodenje razvoja vzajemne katalogizacije

IZUM je pred 35-imi leti zasnoval sistem vzajemne katalogizacije v sodelovanju s knjižničarji iz Maribora (UKM) in **Beograda** (JBI), uporabili pa smo tudi izkušnje knjižničarjev iz **Zagreba** (NSK). Leta 1989 je bilo podpisano pismo o nameri združitve Instituta informacijskih znanosti v Mariboru, **Jugoslovanskega bibliografskega instituta** v Beogradu in Instituta informacijskih znanosti v Zagrebu. Do tega zatem ni prišlo, se je pa direktor slednjega leta 1990 preselil v Maribor na delovno mesto svetovalca direktorja IZUM-a. Temu je sledila krepitev IZUM-ove razvojne skupine za vzajemno katalogizacijo in bibliografsko kontrolo, ki je prevzela vodilno vlogo pri uveljavljanju mednarodnih standardov in usklajevanju katalogizacijskih pravil v mreži COBISS.Net. Med drugim sta se leta 1999 v Maribor preselila še dva knjižničarja iz Beograda, v strokovni svet IZUM-a pa sta bili vključeni knjižničarka iz **NSK** v Zagrebu in vodilna knjižničarka iz **Avstrije**.

In kje smo danes? Knjižničarka iz Beograda z bogatimi izkušnjami in s poznavanjem posebnosti jezikov in pisav v mreži COBISS.Net letos odhaja v pokoj, vodstvo IZUM-a pa je koordinacijo razvoja strokovnih osnov vzajemne katalogizacije že leta 2020 prepustilo **NUK**-u in se zadovoljilo s sodelovanjem dveh sodelavcev IZUM-a v komisiji NUK-a, namesto da bi IZUM oblikoval strokovno telo z udeležbo ekspertov iz nacionalnih knjižnic vseh držav v mreži COBISS.Net. Direktor IZUM-a je na seji Upravnega odbora IZUM-a pojasnil, da ima NUK svojo strategijo, ki ji bo IZUM moral slediti.

IZUM in superračunalnik Vega

Evforija okrog namestitve superračunalnika **Vega** v prostore IZUM-a aprila 2021 se je sicer že malo polegla, njegovo breme pa bo IZUM nosil še kar nekaj časa. Navedeni superračunalnik se je v prostorih IZUM-a znašel iz zgolj dveh razlogov. Prvič zaradi možnosti sofinanciranja projekta iz **Evropskega sklada za regionalni razvoj** (neizrabljena sredstva za vzhodno kohezijsko regijo) in drugič zaradi prostorskih zmogljivosti računalniškega centra IZUM-a, ki je bil sicer zgrajen za potrebe širitve mreže COBISS.Net.

IZUM ni imel strokovnjakov za superračunalništvo in načrtovana ekipa šestih sodelavcev po dveh letih še vedno ni popolna, več razpisov za prosta delovna mesta pa je bilo neuspešnih. IZUM-a tudi ni med uporabniki zmogljivosti superračunalnika in tudi delež uporabe, ki zadeva **Univerzo v Mariboru**, je verjetno pod 1 %, kar 35 % zmogljivosti pa je namenjenih uporabnikom zunaj Slovenije (**EuroHPC JU**).

Z opevanim superračunalnikom je približno tako, kot če bi "največjo" jedrsko elektrarno instalirali sredi Maribora in se hvalili, kako pomembna je za uporabnike električne energije v Sloveniji in drugje v **Evropi**. Za uporabnike električne energije je vseeno, kje se elektrarna nahaja, a čim dlje od njihove hiše. Enako velja za superračunalnik, ki porabi veliko električne energije, hrup hladilnih naprav pa je moteč za bližnje stanovalce. Le direktor IZUM-a, ki je sprejel superračunalnik pod streho IZUM-a, lahko sedaj pojasni, v kakšni meri Vega podpira razvoj Maribora. Ob tem se drugje v Evropi že gradijo zmogljivejši sistemi in bo Vega kmalu zastarel, direktor Aleš Bošnjak pa razlaga, kako IZUM načrtuje nov superračunalniški center na obrobju Maribora.

Ne vem, kdo so v IZUM-u tisti strokovnjaki, ki načrtujejo nov superračunalnik in superračunalniški center, ko pa je za zagotovitev potrebnih prostorov za dva podatkovna centra zadolžen **ARNES** ([vir](#)).

Izvoz znanja v mreži COBISS.Net

IZUM v svojih planskih dokumentih in poročilih tradicionalno navaja (ali zavaja), da bo nadaljeval prizadevanja za uveljavitev sistemov COBISS in E-CRIS tudi zunaj Slovenije. Ob tem pa v prikazih kadrovske obremenitve s tržno dejavnostjo izkazuje le 3 FTE (3 zaposleni naj bi letos ustvarili 490.000 evrov prihodkov!), medtem ko nekatere obremenitve razvojnih skupin z zagotavljanjem uporabnosti aplikacij COBISS in E-CRIS zunaj Slovenije očitno skriva pod javno službo. Zakaj?

Na opozorilo enega od članov Upravnega odbora IZUM-a, da gre za nerealno prikazovanje obremenitev zaposlenih po dejavnostih, je direktor IZUM-a pri obravnavi letnega programa pojasnil, da IZUM aplikacije razvija izključno za Slovenijo. Če vemo, da IZUM po upokojitvi enega od prevajalcev leta 2021 ni zaposlil nadomestnega, temveč programerja, v letnih poročilih pa navaja zaostanke pri prevajanju, je očitno, da je izvozna naravnost direktorja IZUM-a le deklarativna. Temu ustreza tudi znano pojasnilo predstavnika zaposlenih v Upravnem odboru IZUM-a, da naj bi IZUM v COBISS.Net lahko usmerjal le "viške znanja", kot da IZUM do partnerjev v drugih državah nima nobenih pogodbenih obveznosti in strateških ciljev.

Glede na navedeno je razumljivo, zakaj se mora IZUM vsako leto prijaviti na razpis **Narodne biblioteke Srbije** in se krovna *Pogodba o implementaciji sistema COBISS v Srbiji* podaljšuje le za eno leto (dokler sem bil jaz direktor IZUM-a, je bila desetletna). Znano je tudi, zakaj so se v Srbiji odločili za lastni razvoj informacijskega sistema o raziskovalni dejavnosti **eNAUKA**, sistem **E-CRIS.SR** pa je zato v slepi ulici. Podobno so se pred leti zaradi neustreznega odziva IZUM-a na njihove potrebe tudi v **Črni gori** odločili za razvoj informacijskega sistema "*Naučna mreža*" in tudi sistem **E-CRIS.CG** je zato v slepi ulici.

Ko gre v javnem sektorju za tržno dejavnost, ni nobenih omejitev glede zaposlovanja in krepitve kadrovskega potenciala, a ohranitev in širitev kadrovskega potenciala IZUM-a v okviru projekta širitve mreže COBISS.Net očitno ni v državnem interesu, niti v interesu vodstva IZUM-a.

Cilji prizadevanj in predlogi Civilne iniciative za rešitev strateških razvojnih izzivov IZUM-a in projekta COBISS.Net so objavljeni na www.zacobiss.net.

Netransparentno poslovanje IZUM-a

Na spletni strani IZUM-a *Katalog informacij javnega značaja - 2.d* ([vir](#)) sta dostopna *Letni program dela in finančni načrt IZUM-a za leto 2023* ter *Letno poročilo IZUM-a za leto 2022*. Pripombe člana Upravnega odbora IZUM-a **Simona Medveda**, ki že dve leti (kot predstavnik ministrstva, pristojnega za informacijsko družbo) neuspešno opozarja na netransparentno poslovanje IZUM-a in na različne anomalije v njegovih letnih programih in poročilih, tudi pri obravnavi letošnjega programa dela in finančnega načrta IZUM-a niso bile upoštevane in je zato glasoval proti sprejetju navedenega programa in finančnega načrta. Med drugimi je zanimivo, kako IZUM med načrtovanimi prihodki "ne more" ločeno prikazati, koliko sredstev prejme in je namenjenih za izvajanje osnovne dejavnosti (COBISS + SICRIS), koliko za vzdrževanje in upravljanje superračunalnika (HPC) in koliko za razvojno pomoč knjižnicam v drugih državah pri širitvi mreže COBISS.Net. Direktor IZUM-a to opravičuje z obrazložitvijo, da od Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in inovacije dobi vsa sredstva v eni vreči (skupaj 7.028.200 evrov).

Očitno je Direktoratu za znanost na navedenem ministrstvu vseeno, koliko sredstev bo IZUM za kaj porabil.